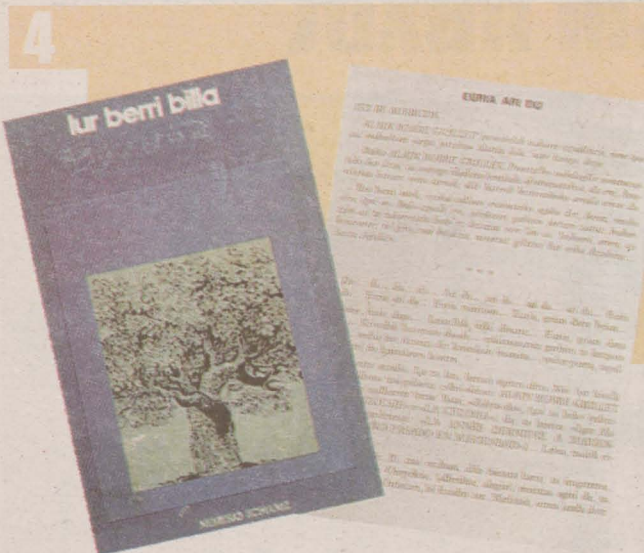
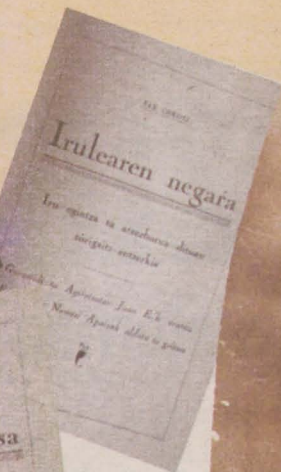

NEMESIO ETXANIZ • Kulturgilearen jaiotze mendeurren eguna da bihar

Nemesis Etxanizen guraso Maria Antonia eta Jose Luis.

◀ aurreko orrialdetik dator

zuzen bere garaioek barkatu ez dioten ahalegina, gehiago bera apaiza izanik».

Pako Sudupek Etxanizi egin biografari eta aipatu *Izotz kandelak* liburuari erreparatuz gero, beste datu bat gehitu behar zaio. Aitak bideratu omen zuen semea apaiz izatera, benetako bokaziorik ez zuela esana zion arren. Sotana betiko esekitzekotan ere egon zen, Bergaran 1926an apaiz moduan hasi eta gutxira ezagutu zuen emakume batez maitemintzean.

Baina Joxe Azurmendiren ustez azkoitiar apaizaren tragikotasunak badu iturri zabalagorik. «Nemesiok ahalegin handi bat egin du gerraurrean zegoen euskal mentalitatearen aldakuntzarako, euskal kultura moderno baten alde. Baina gerra ondoan sortu den belaunaldi berriaren mentalitatea berarentzat onartezina gertatu zen, bere ustez nahasiegia, marxismoak joegia baitzen. Orduan, bere belaunaldiko jendearekin eta mentalitatearekin hautsi zuen, baina hurrengoari ezin izan zitzaion lotu».

Kultura herrikoiairen alde

Tragedia gauzatu bitartean, euskal kultur giroa aldatu egin zen, eta hor izan zuen zeresanik Nemesis Etxanizek, eta horretan berekiko zordun dira belaunaldi berriak, Azurmendiren aburuz. «Berak herriari kultur jatekoa eman nahi izan zion. Oso ongi ikusten zuen urgentea zela euskaldun herriek eduki zezatela euskaraz zer kantatu, zer dantzatu eta zer ikusi antzerkian».

Kultura herrikoia sustatzearen aldeko jarrera horren lekuko dira Andima Ibiñagabeitia, Jokin Zaitegi eta beste hainbat garaikideekin trukaturiko gutunak, hainbat komunikabidetan idatziriko artikulak eta zetozen gazteekin egin zituen harremanak. Gazteekiko zubi lanak egin asmo horren adierazle dira Joxeanton Artzeren hitzak. Ez dok amairu taldearen lehen bileretan gogoratzen du berak Nemesis Etxaniz: «Garai hartan Etxanizek berak sambak eta rumbak euskaraz egiten zituen, eta baita zenbait abesti

Kazetari, abertzale eta euskaltzalea

Lizardiren heriotza ostean euskaraz sortu eta hitz egiteko deiak etengabeak izan ziren Nemesis Etxanizen aldetik. Komunikabideak baliatu zituen horretarako, euskara soziologikoki atzera egiten ari zen hizkuntza zelako kontzientzia erabat bereganatua. Comillasko apaizgaitegian (Santander) piztua zuen euskaltzaletasuna, bertan zen euskaldun giroan, tartean Orixe eta Aitzol zirela. Abertzaletasuna eta euskaltzaletasuna bat eginik sentitzen zituen, eta horrek eraman zuen euskara hitz egiten ez zuten politikari abertzaleei kritika gogorak zuzentzera, baita jeltzaleei ere, nahiz eta bera jeltzalea izan. Gerra osteko urteetan hamaika agintari eta kultur-gileri bidalitako gutunek euskaldunen eskubideen aldarrikapena gordetzen dute. Pako Sudupek bi sinboloren bitartez agertzen du Etxanizen ideologiaren aurpegi bikoitza: kutxa zaharra dago batetik, txa-txa-txa dantza modernoa bestetik. Arrate, Loiola zein Segura irratietarako gidoiak prestatzen ibili zen. Euskara ikasten eta erakusten ere bai. Ildo horretan, ikastolen aitzindari izango ziren askorekin harremanetan hasi zen?

euskaratu eta kantatu ere, eta gure lehendabiziko bilereta agertu zen, Kursaal zaharrean egin genituenetara. Bera nolabait bat zetorren Ez dok amairu egiten ari zen planteamenduekin». Hala eta guztiz ere, ezin esan omen daiteke Etxaniz eredu izan zenik eurentzat, «gu kantu zaharrak berreskuratzen hasi baikin eta baita kantu berriak egiten ere; baina ez On Nemesiok egiten zituen moduan —dantzarako batez ere—. On Nemesiok jendeak kanta eta dantza zezan nahi zuen. Bere ustez jendeak ez zuen beste hiz-

kuntzetara jo beharrik dantza egiteko. Nik uste bera hutsune hori betetzera etorri zela batez ere; eta gu beste tankera bateko kantuak egiten hasi ginen. Gu gehienbat garaiari zegokion kantu berria egiteari lotu gintzaizkion».

Modernotzat jotzen du Artzek Etxaniz: «Lan askotan sartuta ibiltzen zen, eta nik uste dut behin gureak martxa hartua zuela ikustean beste gauza batzuetara jarri zela. Gogoan izan garai hartan koruak edo zortzikoteak besterik ez zirela publikoan euskaraz kantatzen zutenak. Beste zerbait egiteko asmoa agertu zenean, bera ere agertu egin zen. Alde horretatik, bera modernoa zen. Bera hasieretako bat zen. Labegerie martxan zegoen aldi berean».

Lurdes Iriondok, berriz, Xabier Leterekin batera Etxanizen *Anttoni eta Antton* abestia kantatu ohi zuela gogoratzen du: «Hori kantatzen genuen, bai, baina gehiago ez. Berak kantu piloa zuen. Oso alaiak ziren, oso xumeak. Izugarri modernoa zen. Bere kanta denak horrela ziren: txa-txa-txa, samba eta mambo. Hitzak ere oso alaiak ziren. Ez ziren normalak. Oso gaztea zen, eta ilusio izugarria zuen». Ana da Nemesis Etxanizen beste kantu ezagun bat. *Kanta-kantari* kantu bilduma (1951n eman zuen argitara, aitzindari bilakatuz horretan ere) tango, rumba eta fox-trot-ak euskal hitzez janzteko egin zuen ahaleginaren adierazle da.

Batez ere poeta

Baina Nemesis Etxanizen sortzaile jardunetik zerbait nabarmentzekotan, idazketak hartzen du lehen lekua. Poesia idazketak zehazkiago esanda. Juan Mari Lekuonak poesia arlo hori aztertu berri du, eta abiapuntutzat Etxanizek berak bere olerki onenekin apailaturiko *Lur berri billa* (1967) bilduma hartu du. Lekuonaren arabera, poesigintzan ere hutsune bat betetzen aritu zen Etxaniz, beste hainbat arlotan bezalatsu, baina hel-

Esker onez

Felipe Juaristi IDAZLEA

«Nemesis Etxaniz azkoitiarra zena horregatik bakarrik irabazia du aditua dut behin baino gehiago herrian. Oso maiteak baituzte seme prestuak, hala nola Nemesis Otaño, Atano III, Artzallus eta berezia baita, oso berezia gaitik horretaz batek baino gehiagok dagoeneko eta ez da kontua azkoitiarkerietan erortzea».

Arrazoi asko aurkitzen ditut Nemesis Etxaniz estimatzeko goraipatzeko. Batzuek badute literaturaekin zerikusirik. Balaia iruditzen zait oraindik. Mugako Bestetik, herrigintzarekin. Izan zubiarena egitera behartu baita belaunaldi oso bat. (Zubiarena zehauskorrena.) Oroimenaren mageraginez gero, edo-eta gure aurretik direnen lanari erreparatuz gero, gara gaurko euskal literatura, unibertsala, ez dela bart gauko Salvatore Mitxelenari eta beste ari naiz, noski, gaurik beltzen diktadura eta gaua dira horren

buru hori gainditzea lortzen kasu honetan: «Euskararen aldetik egia da hutsune bat betetzeko lotu zitzaioela bere lanari, baina sorkuntza lanetan, poesigintza berriaz egin zuen ekarpena —nagusiki ustez egin zuen handiena— ukitzina da».

Azkoitiarra poesia lantzen zenerako, Lauaxeta eta Lizaso hasiak ziren euskarazko poesigintzara molde berriak ekartzen